

ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ ΤΟΥ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΥ ΣΟΠΕΝ

Η άγχη του Σοπέν πρὸς τὴ μουσικὴ. Μία μυστηριώδης ἀρρώστεια τῆς ψυχῆς. Πῶς ἔφθινε σιγά-σιγά ὁ μέγας μουσικός. Ἕνας ἀργὸς θάνατος. Πῶς περιγράφει ὁ Λιστ τὶς τελευταίες στιγμὲς τοῦ Σοπέν. Τὸ τραγουδὶ τῆς κόμησας Ποτόκας. Ὁ ὕστατος ἀπεχρητισμὸς τοῦ καλλιτέχνη. κλπ. κλπ.

ΠΕΙΡΕΣ γυναίκες ἀγάπησε στὴ ζωὴ του ὁ μέγας μουσουργὸς Φρειδερίκος Σοπέν. Ἡ μεγαλύτερη ὅμως ἀγάπη του, ὁ πῖο ἀγνὸς καὶ πῖο φλογερὸς συγχρόνως ἀπ' ὅλους τοὺς ἑρωτῆς του, ἦταν ἡ μουσικὴ—τὸ πιάνο. Ἡ ἀγάπη αὐτὴ τοῦ χάρισε τὶς πῖο δυνατὲς συγκινήσεις, τὸν ὑπόταξε σὲ βαθμὸ ὥστε νὰ τὸν κατακτήσει ὁλόκληρο καὶ νὰ τὸν κἀνὴ πρόθυμο νὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα πρὸς χάρι τῆς. Αὐτὴ τοῦ ἔδωκε τὴ δύναμι νὰ ὑποφέρει καρτερικὰ ὅλες τὶς πίκρες καὶ ὅλες τὶς ἀπογοητεύσεις πού δοκίμασε στὴ ζωὴ του ὁ μέγας καλλιτέχνης. Καὶ ὡς στὴ στερητὴ του πνοῇ τοῦ παραστάθηκε στοργικὰ

καὶ τὸν ἐμπύχωνε γιὰ ν' ἀντικρίσῃ ἀφοῦ τὸ φάσμα τοῦ θανάτου!

Ὁ Σοπέν ἔδωσε τὴν τελευταία του συναυλία στὸ Παρίσι στίς 16 Φεβρουαρίου 1848, ὀκτὼ μέρες πρὶν ἀπὸ τὴν πτώσι τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου Φιλίππου καὶ τὴν ἀνακήρυξι τῆς Δευτέρας Δημοκρατίας. Ὅπως πάντοτε, τὸ Παρισινὸ κοινὸν ἀποθέωσε τὸν μέγαν πιανίστα, χωρὶς νὰ φαντάζεται πῶς τὸ κονσέρτο ἐκεῖνο ἦταν τὸ τελευταίον του.

Ὁ μουσουργὸς ἦταν ἀπὸ καιρὸ ἀρρωστος, καταβεθλημένος ἀπὸ μιὰ ζωὴ γεμάτη θλιβερὰς αἰσθηματικῆς περιπέτειες—ἔχουσε γράφει πολλὰ ὡς τώρα γιὰ τὸν ἔρωτα τοῦ Σοπέν—καὶ ἀλλεπάλληλες πίκρες. Ἡ ἀλήθεια θέβαια εἶνε, ὁ καλλιτέχνης αὐτὸς δὲν μπορούσε νὰ ἔχῃ τὸ παράπονο, ὅτι δὲν τοῦ ἀναγνώριζαν τὸ ταλέντο του, γιὰτὶ λίγοι μουσουργοὶ δοξάστηκαν ὅπως αὐτὸς ἀπὸ τὰ πρῶτα τοὺς καλλιτεχνικὰ θήματα. Μὰ ἡ ἐξαιρετικὴ, ἡ νοσηρὰ σχεδὸν εὐπάθειά του, τὸν ἔκανε νὰ ὑποφέρει ὑπερβολικὰ μὲ κάθε ἀσχημία, κάθε δυστυχία πού συναντοῦσε μπροστά του. Καὶ ἡ φιλάσθενη κρίσι τοῦ χειροτέρεμο ἀπὸ τὴ θαραία, τὴν ἀνίατη μελαγχολία του...

Λίγες μέρες μετὰ τὴν πτώσι τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, ὁ Σοπέν, ἂν καὶ ἐξαντλημένος, θρῆκε τὴ δύναμι νὰ κἀνὴ ἕνα ταξεῖδι ὡς τὸ Λουδίνον, προσκαλεσμένος ἀπὸ τὴν Πολωνικὴ παροικία τῆς Ἀγγλικῆς πρωτεύουσας νὰ δώσῃ ἕνα κονσέρτο. Τὸ ταξεῖδι αὐτό, μ' ἕνα ἐλεεινὸ καιρὸ, ἔκανε νὰ χειροτερέψῃ ἡ κατάστασι τοῦ καλλιτέχνη σὲ βαθμὸ ὥστε, μόλις ἔσαν ἀγύρισε στὸ Παρίσι, νὰ πέσῃ στὸ κρεββάτι—γιὰ νὰ μὴ ξανασηκωθῇ ποτὲ πεῖα...

Ὁ γιατρός πού ἔτρεφε νὰ τὸν ἐξετάσῃ, δὲν ἔμπορεσε νὰ κρύψῃ τὴν θλιβερὰ ἀλήθεια ἀπὸ τὴν ἀδελφὴ τοῦ καλλιτέχνη, τὴν κυρία Τσεδρζεζεβίτες.

—Δὲν πρέπει νὰ διατηρῆτε πεῖα καμμιά ἐλπίδα! τῆς εἶπε χαμηλόφωνα, παίρνοντάς τὴν κατὰ μέρος γιὰ νὰ μὴ τὸν ἀκούσῃ ὁ Σοπέν.

—Μὰ ἀπὸ τί πάσχει, γιατρὲ μου, ὁ Φρειδερίκος; ρώτησε μ' ἀγωνία ἡ νεαρὰ γυναίκα.

—Ἀπὸ τίποτα! Δὲν ἔχει καμμιά σοβαρὰ ἀσθένεια... Κλείνει ὅμως τὸ θάνατο στὴν ψυχὴ του... Ἀρκεῖ νὰ τὸ ζητήσῃ ὁ ἴδιος, καὶ θὰ γίνῃ ἀμέσως καλά... Μπορεῖτε νὰ τὸν πείσετε, ὅτι πρέπει νὰ διώξῃ ἀπὸ τὴν καρδιά του τὴ θαραία μελαγχολία πού τὸν κατέγει τώρα;... Αὐτὸ θὰ εἶνε τὸ καλύτερο γιὰτὶ γιὰ τὸν ἀρρωστο...

Σ' ὅλες ὅμως τὶς παρακλήσεις τῆς ἀδελφῆς του, ὁ Σοπέν ἀπαντοῦσε κουνώντας τὸ κεφάλι του:

—Μονάχα ὅταν πάψω ν' ἀναπνέω, θὰ μπορέσω νὰ διώξω τὴ λύπη ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου... Γιὰ μένα, κάθε ἀναπνοὴ εἶνε κ' ἕνας μέγας πόνος...

Καὶ ὁ Σοπέν, γιὰ νὰ γλυκάνῃ τὸν μέγαν αὐτὸ πόνον, κατέβαινε ἀπὸ τὸ κρεββάτι, καθότανε μπρὸς σ' ἕνα ἀπὸ τὰ δυὸ πιάνο, πού εἶχε πάντοτε στὸ δωμάτιο του, καὶ ἀρχίζε νὰ παίξῃ διάφορα κομμάτια, δικά του καὶ ξένα. Πολλὲς φορές, ἔπεφτε πάνω στὰ πληκτρα τοῦ πιάνου ἀναίσθητος ἀπὸ τὴν ἐξάντλησι καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ ἀναγκαζότανε τότε νὰ τὸν μεταφέρει μὲ τὴν ὑπηρετριά καὶ νὰ τὸν ξαπλώσῃ στὸ κρεββάτι του...

Ὁ θραδὺς αὐτοῦ θάνατος, θάσταξε ἔτσι ὡς τὸν Ὀκτώβριον. Ξαφνικὰ, ὅμως, ἡ κατάστασι τοῦ Σοπέν χειροτέρεμο. Ὁ γιατρός, ὁ ὁποῖος τὸν ἐπισκεπτότανε σχεδὸν κάθε μέρα—χωρὶς νὰ τοῦ δώσῃ ποτὲ οὔτε ἕνα φάρμακο, ἀφοῦ ὁ ἀρρωστος δὲν εἶχε καμμιά ὀργανικὴ πάθισι!—προέβλεπε μὲ μαθηματικὴ σχεδὸν ἀκρίβεια τὸν θάνατο τοῦ καλλιτέχνη.

—Δὲν θὰ μπορέσῃ, νὰ ζῆσῃ παραπάνω ἀπὸ δυὸ-τρεῖς μέρες, εἶπε. Ἡ καρδιά του ἔχει ραγίσει...δὲν λειτουργεῖ πεῖα...

Ὁ ἐξίσου διάσημος μουσουργὸς Λιστ, στενὸς φίλος τοῦ Σοπέν, τὸν ὁποῖο παραστάθηκε ὡς τὰ τελευταία του, περιέγραψε ἀριστοτεχνικὰ σ' ἕνα τόμον ἀναμνήσεων τὴν ἐπιθαντὸν ἀγῶνα τοῦ Πολωνοῦ μουσικοῦσθητοῦ. Μεταφράζουμε δλόκληρο, χάρι τῶν ἀναγνωστῶν μας, τὸ σπάνιον αὐτὸ λογοτεχνικὸ κομμάτι:

«Τὴν Κυριακὴ 15 Ὀκτωβρίου 1849—γράφει ὁ Λιστ—ἐξεδηλώθησαν ξαφνικὰ δυνατοὶ πόννοι σ' ὅλο τὸ σῶμα τοῦ Σοπέν. Ὁ καλλιτέχνης μὰς ἔλεγε, πῶς εἶχε τὴν ἐντύπωσι, ὅτι λυώντουσαν ἕνας-ἕνας οἱ ἄρμοι τοῦ σώματός του. Ὅστόσο, ὑπόμεινε τὸ μαρτύριον αὐτὸ μὲ μεγάλη ψυχικὴ δύναμι, προσπαθώντας νὰ χαμηγελάῃ κάθε φορὰ πού τὸν ρωτοῦσαμε πῶς αἰσθανότανε τὸν ἑαυτοῦ του.

»Ὅταν συνήλθε ἀπὸ μιὰ περαστικὴ λιποθυμία, εἶδε τὴν κόμησσαν Δελφίνην Ποτόκα, μιὰ ἀπὸ τὶς πῖο φανατικὲς θαυμάστριές του—τὴν ὁποία ἔστειλε νὰ φωνάξῃ ἡ ἀδελφὴ τοῦ καλλιτέχνη—νὰ σκεπταί ὀρθια μπροστά του, μὲ μάτια δακρυσιμένα. Ἡ κόμησσα, ψηλόσωμη, ἀδύνατη, ντυμένη στὰ κάτασπρα, μὲ πρόσωπο ὠχρὸ καὶ κερνέιο, φαινότανε ἐξαυλωμένη ἀπὸ τὸν πόνον, πῖο ὠραία καὶ ἀπὸ τοὺς ὠραιότερους ἀγγέλους, πού ζωγράφισαν οἱ παλαιοὶ Γερμανοὶ καλλιτέχνη.

»—Ἥρθαστε! ψιθύρισε ὁ Σοπέν, μὲ σβυσμένη φωνή. Δὲν ἔρω γιὰτὶ, σὰς περιμένα... Θὰ εἶχατε τὴν καλωσύνη γὰ μου τραγουδήσετε κάτ'...

»Ἡ κόμησσα κούνησε καταφατικὰ τὸ κεφάλι τῆς. Κάθησε σ' ἕνα ἀπὸ τὰ πιάνο, τὰ ὁποῖα ὁ Σοπέν διάταξε νὰ σκεπάσσουν μὲ μαύρους πέπλους ἀπὸ τὸν καιρὸ πού δὲν μπορούσε πεῖα νὰ σηκωθῇ ἀπὸ τὸ κρεββάτι του, παραμέρισε τὸ κρέπι, ἔνοιξε τὸ σκέπασμα καὶ ἀρχισε νὰ παίξῃ μιὰ μελωδία τοῦ καλλιτέχνη. Τὰ δάκρυα ὅμως καὶ οἱ λυγμοὶ ἔπνιγαν τὴ γλυκεῖα φωνὴ τῆς. Εἶχα ἀκούσει πολλὰς φορές τὴν κόμησσαν νὰ τραγουδᾷ στὸ σαλόνι τῆς. Ποτὲ ὅμως τὸ τραγουδὶ τῆς δὲν εἶχε τέτοια παθητικὴ ἔκφρασι, τέτοιο τόνον σπαραγμοῦ καὶ ἀπελπισίας.

»Ὁ Σοπέν φαινότανε σὰν νὰ εἶχε λησμονήσει τοὺς πόννους του, ἐνὼ ἔκουγε τὴν κόμησσαν νὰ τραγουδᾷ.

»—Τί κρίμα, ψιθύρισε σὲ μὴ

Ὁ Φρειδερίκος Σοπέν παίζοντας, ἀρρωστος, πιάνο...

(Ἀκουαρέλλα τοῦ διασημοῦ Γάλλου ζωγράφου Α. Μπεσνάρ)

στιγμή, να μη μπορώ να σας συνοδεύσω στο πιάνο!...

»Όταν η κόμησα τελείωσε την μελωδία, ο Σοπέν την παρακάλεσε να παίξει και τον περίφημο «Υμνο στην Παναγία» του Στραντέλλα.

»«Ο καλλιτέχνης αυτός, είπε, ενώ ήταν βαρεια άρρωστος, έταξε στην Παναγία, αν θα τον κάνη καλά, να της τονίση έναν ύμνο ευχαριστήριο... Και αργότερα, όταν σηκώθηκε από το κρεβάτι, έφτιαξε αυτό το άριστούργημα, έκτελώντας την ύπακοησί του... Γιατί ξέρει! Ίσως να ξανακάνη η Παναγία το θαύμα της!...

»Η κόμησα άρχισε να παίξει και το κομμάτι αυτό, ρίχνοντας σε μας θλέμματα άπελπισίας. Τα μάτια όλων μας ήταν δακρυσιμένα... Και μονάχα ο Σοπέν χαμογέλουσε! «Ένα γαμβέλο άφατης αγαλιάσεως ήταν ζωγραφισμένο στο κάταγχο πρόσωπό του με τα θαουλωμένα μαγουλά του. Τα κατάμαυρα μάτια του γυάλιζαν σαν κάρβουνα από τόν πυρετό.

»Τί ώραίο κομμάτι! ψιθύριζε κάθε τόσο. Τί ώραίο κομμάτι!

»Όταν θα τό τελειώσετε, κόμησα, σας παρακαλώ να μοι παίξετε τόν «Ψαλμό» τού Μερτσέλλο. Θέλω να σβύσω μέσα σε κύματα θρησκευτικής μουσικής... Μού φαίνεται ότι από τη στιγμή αυτή έρρίσκομαι πιό κοντά στους άγγέλους... Θέλω να...

»Μά ο Σοπέν δέν πρόφτασε ν' άποτελειώση τη φράση του... «Έβγαλε ένα θραχνό ξεφωνητό και άφησε τό κεφάλι του να πέση άτονα στο δεξίό του ώμο, κλείνοντας συγχρόνως τά μάτια του... Τρέξαμε όλοι κοντά του τρομαγμένοι... Ο γιατρός τού άρπαξε τό κεφάλι με τά δυό χέρια, ενώ η άδελφή τού καλλιτέχνη κι' έγώ γονατίσαμε μπρός στο κρεβάτι... Κανείς μας δέν τολμούσε ν' άνοίξη πρώτος τό στόμα του...

»Στό μεταξύ, η κόμησα Ποτόκα, άποροσφημένη από τη μουσική, έξακολουθούσε να παίζει τόν «Ψαλμό» τού Μερτσέλλο, χωρίς ν' αντιλαμβάνεται τί συνέβαινε γύρω της!... Η φωνή της κυμαίνονταν σαν ούρανια μελωδία πάνω από τούς λυγμούς και τούς άναστεναγμούς μας...

»Η κατάσταση τού Σοπέν χειροτέρεψε τη νύχτα. Την επομένη τό πρωί, ήταν κάπως καλύτερα. Ζήτησε να μεταλάβη κ' ύστερα παρακάλεσε τούς φίλους του να πλησιάσουν στο κρεβάτι του για να τούς άποχαιρητήση... Δέν μπόρεσε όμως να τούς πη τίποτα... Τη νύχτα, ξαναβρήκε την ούιλία του και άρχισε ν' άπαγγέλλη τούς ψαλμούς των έτοιμοθανάτων, έχοντας τό κεφάλι του άκουμπισμένο στον ώμο της άδελφής του.

»Στίς 17 Οκτωβρίου, στίς δυό τό άπόγευμα, άρχισε η έπιθανάτιος άγωνία τού Σοπέν. Κρύος ιδρώς έσταξε σαν ποτάμι από τό μέτωπό του. Ξαφνικά, έπεσε σε λήθαργο, από τόν όποιο συνήρθε για να ρωτήση:

»Ποίος είνε κοντά μου ;...

»Όταν αντίκρισε την άδελφή του, της χαμογέλασε και ψιθύρισε:

»Νά μη θγάλης τά μαύρα κρέπια από τό πιάνο μου...

»Συγχρόνως, έσκυψε για να φιλήση τό χέρι της άδελφής του...

»Μέ την κίνηση αυτή, ξεψύχωσε, θγαίζοντας ένα έλαφρό και παρατεταμένο άναστεναγμό, που έμοιαζε με μουσική πνοή, με μοτίβο μιας μελαγχολικής μελωδίας...»

ΜΙΝΕΞΕΔΑΣΕ

ΣΟΦΑ ΛΟΓΙΑ

Υπάρχουν στιγμές, κατά τις όποιες ό μόνος τρόπος για ν' άγαπήσης την άνθρωπότητα, είναι τό ν' άγαπήσης τόν ίδιο τόν έαυτό σου. B. Ούγκω

Δέν είναι δυνατόν να θεωρούμεθα έναρετοι και συγχρόνως να δυσαρεστούμε με τις πράξεις μας τούς άλλους. Έρνέστος Μπερσό

Η άλήθεια είναι, ότι ποτέ δέν δημιουργεί κανείς την τύχη του, άλλ' ότι άπλώς συνεργάζεται μ' αυτήν. Βιρυγίλιος

Οί τάφοι των νεκρών δέν μιλούν για τη ζωή τους. Βάκων

Υπάρχει άπειρώς περισσότερο μεγαλειό σε μια καλή πράξ και σ' ένα καλό ποίημα, παρά σε μια μεγάλη νίκη. Λαμαρτίνος

Δύο πράγματα εξασφαλίζουν την άξία τού γήρατος και την γαλήνη της ζωής: Η άγάπη στην εργασία κι' η συνείδησι τού καθήκοντος. Οβλίδιος

Τά λάθη των θαρθέρων λαών είναι, τις περισσότερες φορές, άρετές στην γενήσι τους, ενώ η κακίες των λαών τού θορίσκονται σε παρακμή, είναι άρετές που έκφυλίζονται και πεθαίνουν. Έρρίκος Μαλδ

Η κοινωνική Ισότης δέν μπορεί να νοηθή, παρά συνδυασμένη με την πρόοδο. Έρρίκος Μαλκ

Ο ΣΤΙΧΟΣ

**ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΟΙΗΤΑΙ
ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ**

Ήσσαν φρονίτοι, άγρίστοι, φρονιάματα βουβά,
Ψιθύρισσι σβυσμένοι!
Μένει από σάς μια θύρησι, μόνον αυτή που με τραβά
Σ' έσάς και που με δένει.

Αλλοίμονο! σάς κληρώ κ' όπον βαθεία 'νε η σιωπή
Λέω μήπως και σάς φτάσω,
Το μήνυμά σας μάταια κάποι' έλπίζω να μου πη,
Τό πέλαγο ή τό δάσο.

Στη φάσι αν παίρνουν τ' ούρανοσ τά νοήματα, τη χάρι
των πρώτων σας σχημάτων,
Εγχει' εϋθύς τό σύγνερο και χρέθει τό φρονιάρι,
Πλάστη των θεμάτων.

Ακόμα κ' αν ξαρναίξωμαι κάποτε σ' ύπουλον άχό
Κι' άνήσυχος προσμένα,
Βλέπω πως τ' άπονύχτερο πουλι διαβαίνει μοναχό
Και παραστροπαμένο.

Μαδάμ μέσα στα ίερά βιβλία τού πόνοσ για να βρω
Τι τάχατε μοι λείπει,
Και βλέπω την παρηγοριά πως δέ μπορώ να τη χαρώ
Μήτε στην τόση λύπη...

Δίνα πως σ' έπιν' άλλοτε της θλίψης άρωματιώ,
Στό θάνατο μιάς δόσης,
Κι' έσέ πως σ' έγενόμωνα, κλημέ, σε δεικνω μιστιώ,
Πρίν νύχτα έσέ κ' άρήςης!

Τώρα τά δάρα της αήτης, λουλούδια τού καλού κειροσ,
Δέν κλείνω πια στο στίχο
Αιγιήνες μοιάζουν σκοτεινές, στη γύμνια άπάνω ενός σταυροσ
Σύρριζα σ' έναν τοίχο...

Έρωτικά γητέματα, σιωπές, ό λόγια σιγανά,
Πίστες τυφλές, θρησκείες,
Κανένας γιορτασιώσ ποτέ, κωμικών ίερωργία ξανά,
Σ' ώρες κρησές και φείες!

Συντροφοί έσείς της νύχτης μου, τραγουδιούταδες, δημιουργοί
Μονάχα με τόν πόθο,
Πόσο κοντά μου έταν κειροσ και πόσο από θεών όργη,
Τώρα μακριά σάς νοιάθη!...

Δέν είναι τό αίμα, άλλοίμονο! που θα κινή νά βγή λαιματός
Ο άνθος που θα φκαίσις,
Κι' ό καρπιασμός τού ποταμιού σε φέρνει άναίρταστον έπαιτός
Στό μάκρωμα της πλάσης.

Ω, πως τό φως και μια σταλιά δροσιάς, πως κάνει να θεση
Και τό κλαδί τό μαύρο!
Και πως έγώ χωρίς κωμιά άνταπόκρισι με τη ζωή
Γύρνω χάρη ναύρω!

Τού κακού ταξιδευτήρια σε ξένα και σ' άλασμένα,
Πλασματικά κατόπι,
Σά μέσα σ' όνειρο και ψεύσανε, σα σε βραχνά
Τάτσι μαζί και άνθρωποι.

Όπως σαν κάτι άλλοίμοιο νάξε η φυγή μου πάρε
Και να σιδε ό λογισμός μου,
Κρατώ από τότε ένα γιάλο κ' ένα βουνίσιο γιάρι,
Άγνώστια βλου τού κόσμου.

Κι' ενώ τούς ήσκιους κληρώ, σα ν' άφονκράζωμαι θαρροσ
Μιά άγαπητή φλογέρα
Και σα να βλέπω να γλυστορά πάλι με βάρια στο νερο,
Συρμένη από τη ζέρα...